
**ANNALS OF THE POLISH ASSOCIATION
OF AGRICULTURAL AND AGRIBUSINESS ECONOMISTS**

ROCZNIKI NAUKOWE
STOWARZYSZENIA EKONOMISTÓW ROLNICTWA I AGRIBIZNESU

Received: 20.12.2022
Acceptance: 01.03.2023
Published: 22.03.2023
JEL codes: Q1, Q19

Annals PAAAE • 2023 • Vol. XXV • No. (1)

License: Attribution 3.0 Unported (CC BY 3.0)

DOI: 10.5604/01.3001.0016.2308

ANNA M. KLEPACKA¹

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Polska

**WYBRANE ZAŁOŻENIA EUROPEJSKIEGO ZIELONEGO
ŁADU A MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GOSPODARSTWA
KONWENCJONALNO-EKOLOGICZNEGO**

Słowa kluczowe: gospodarstwo konwencjonalno-ekologiczne, ekologiczny sad, ekologiczny sok jabłkowy, kwestionariusz wywiadu, Europejski Zielony Ład

ABSTRAKT. Celem artykułu jest rozpoznanie możliwości rozwoju oraz trudności, które wynikają z funkcjonowania gospodarstwa specjalizującego się w ekologicznej produkcji jabłek i przetwórstwie ekologicznym. Dane pierwotne pozyskano na podstawie kwestionariusza wywiadu z właścicielami gospodarstwa z Czernina, zlokalizowanego w województwie pomorskim. Wywiad przeprowadzono podczas XVI „Festiwalu smaku” w Grucznie, w sierpniu 2022 roku. Dane wtórne pozyskano na podstawie przeglądu literatury przedmiotu oraz danych z Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Zastosowano analizę SWOT gospodarstwa oraz przedstawiono strukturę kosztów badanego gospodarstwa rolnego. Wybrane wnioski, które nasuwają się po przeprowadzeniu kwestionariusza wywiadu, wskazują na to, że działania w ramach Europejskiego Zielonego Ładu (EZŁ) mogą zachęcić rolników do zwiększania obszaru wykorzystywanego na potrzeby rolnictwa ekologicznego oraz zwiększyć rolę produkcji ekologicznej w działaniach na rzecz zahamowania zmian klimatycznych i zmniejszania różnorodności biologicznej, w tym dzięki zrównoważonemu zarządzaniu zasobami. Jednak dla gospodarstwa, które rozpoczyna lub przestawia się na produkcję ekologiczną, największą przeszkodą jest – lub może być – sytuacja finansowa, wynikająca nie z kosztów ponoszonych na produkcję roślinną i innych kosztów (tj. paliwo, remonty, ubezpieczenia, siła robocza), lecz kosztów dzierżawy, które przewyższają lub mogą przewyższać znacząco poziom przychodów, co ogranicza możliwości funkcjonowania, jak i rozwój gospodarstwa.

¹ Corresponding author: anna_klepacka@sggw.edu.pl

WSTĘP

Gospodarowanie zgodnie z systemem ekologicznym pozytywnie wpływa na środowisko, ponieważ przyczynia się do polepszenia jakości gleby i wody, zmniejsza emisję gazów cieplarnianych oraz związków chemicznych zanieczyszczających powietrze, a w rezultacie przeciwdziała negatywnym zmianom klimatycznym. Nadrzędnym celem w omawianym systemie gospodarowania jest produkcja żywności bezpiecznej dla jej konsumentów, przy zachowaniu równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym [Śliwowska 2011]. Na pojęcie ekożywności, oprócz naturalnych środków ochrony i nawożenia, składa się wiele innych czynników, które określają system gospodarowania, tj.: odpowiednie metody i maszyny uprawne, specyficzne wymogi, często regulowane prawnie i dotyczące produkcji i przetwarzania żywności ekologicznej, a także jej dystrybucja [Adamski i in. 2012].

Wkład rolnictwa ekologicznego w ograniczanie zmian klimatu i degradacji środowiska stał się jednym z wyznaczników planu działania Unii Europejskiej (UE) na rzecz zrównoważonej gospodarki w ramach założeń Europejskiego Zielonego Ładu (EZŁ) [Nachtman 2021]. Zgodnie z raportem pt. „Wpływ Europejskiego Zielonego Ładu na polskie rolnictwo” [Matyka i in. 2021], dostosowanie rolnictwa do jego wymogów², zwłaszcza kluczowej z perspektywy rolnictwa strategii „Od pola do stołu”³, jest kosztochłonne i niesie za sobą wiele zagrożeń dla konkurencyjności europejskiej produkcji rolnej, a w konsekwencji także dla dochodów rolników. Ponadto, plany osiągnięcia w Unii Europejskiej poziomu 25% gruntów pod produkcję ekologiczną do 2030 roku⁴ będą trudnym zadaniem do wykonania [Szymańska 2021]. Zgodnie z wypowiedzią komisarza Janusza Wojciechowskiego, Zielony Ład nie jest prawem, a programem, strategią. Ze strategii tej nie wynikają bezpośrednio obowiązki dla rolników, a raczej zachęty służące do realizacji określonych celów [Sadownictwo.com.pl, 2022]. Należy jednak pamiętać, że w obecnych uwarunkowaniach ekonomicznych areał 50 ha stanowi granicę, poniżej której w typowych uprawach polowych, produkcja i dochody zazwyczaj są na tyle niskie, że utrudniają uzyskanie parytetowych dochodów, i co ważniejsze, często wykluczają inwestycje rozwojowe [Matyka i in. 2021].

Według Konrada Prandeckiego i współautorów [2021], pewnym wyzwaniem organizacyjnym dla rolnictwa będzie uwzględnienie celów strategicznych związanych

² Cele ilościowe, które Unia Europejska musiałaby osiągnąć do 2030 roku: redukcja środków ochrony roślin (szczególnie tych niebezpiecznych) o 50%, redukcja stosowania nawozów mineralnych o 20%, przeznaczenie co najmniej 10% gruntów ornych na cele prośrodowiskowe (elementy krajobrazu rolniczego), przeznaczenie 25% gruntów rolnych pod uprawy ekologiczne.

³ Strategia ma przyczynić się do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku, a jednocześnie zmienić obecny unijny system żywnościowy w model zrównoważony [CE 2020].

⁴ 7% w Polsce – zgodnie z Krajowym Planem Strategicznym [Sadownictwo.com.pl 2022].

z gospodarką pestycydami i nawozami oraz ograniczeniem ich stosowania. Ponadto, potrzebne będą dodatkowe inicjatywy polityczne, aby skutecznie przekształcić sektor w kierunku zrównoważonego rozwoju środowiska. Według Pawła Wiśniewskiego i Renaty Marks-Bielskiej [2022], zakładane ograniczenie zużycia nawozów i środków ochrony roślin przyczyni się do zmniejszenia ładunku biogenów wmywanych do wód, ograniczy stopień zakwaszenia gleb i przyczyni się do wzrostu bioróżnorodności obszarów wiejskich. Korzystnym skutkiem proponowanych rozwiązań będzie m.in. zwiększenie produkcji i konsumpcji produktów ekologicznych. Zielona transformacja realizowana w ramach EZŁ pochłonie 40% wydatków, które przewidziano na Wspólną Politykę Rolną (WPR) w latach 2021-2027 [Szymańska 2021].

Zgodnie z danymi Eurostat [2022], w 2020 roku rolnictwo ekologiczne obejmowało około 14,7 mln ha gruntów rolnych w UE, co stanowiło 9,1% całkowitej powierzchni gruntów rolnych (użytkowanych użytków rolnych). Oznacza to gwałtowny wzrost w stosunku do 9,5 mln ha wykorzystywanych do produkcji ekologicznej rolnictwa w 2012 roku. W latach 2012-2020 udział użytków rolnych (procentowa zmiana) wykorzystywanych do rolnictwa ekologicznego zwiększył się we wszystkich państwach członkowskich UE, głównie w Chorwacji (240,4%), Bułgarii (197%), Francji (144,2%), na Węgrzech (130,8%), z wyjątkiem Polski, w której odnotowano spadek o 22,3%.

W Polsce po 2013 roku, czyli po 10 latach intensywnego rozwoju rolnictwa ekologicznego, nastąpiła zmiana trendu, wyrażająca się dużym spadkiem liczby gospodarstw ekologicznych z certyfikatem i w okresie konwersji – z 26 598 w 2013 roku do 18 575 w 2020 roku, czyli o 43%⁵. Jednocześnie zmniejszyła się o 31,5% powierzchnia ekologicznych użytków rolnych (UR): z 669 969 ha ogółem, w tym certyfikowanych 492 971 ha w 2013 roku do 509 291 ha ogółem, w tym certyfikowanych 400 852 ha w 2020 roku [GIJHAR-S 2021]. Zgodnie z opracowaniem Wioletty Wrzaszcz [2021], rozwój gospodarstw ekologicznych wpisuje się w trzy podokresy: lata 2004-2013 – okres dynamicznego wzrostu, lata 2013-2017 – okres recesji i lata 2018-2020 – okres stabilizacji (stan rolnictwa ekologicznego porównywalny z 2009/2010). Ponadto, należy nadmienić, że w latach 2013-2020 w przypadku produkcji roślinnej, zarówno powierzchnia upraw ekologicznych, jak i wielkość produkcji utrzymywały tendencję zwyżkową. Natomiast w przypadku owoców i warzyw wielkość ekologicznej produkcji zwiększyła się ponadczterokrotnie w latach 2013-2020, przy utrzymującej się malejącej powierzchni upraw ekologicznych od 2016 roku.

Zmiana trendu dotycząca spadku liczby gospodarstw ekologicznych nastąpiła pomimo wsparcia finansowego w ramach realizacji zadań określonych w „Ramowym Planie Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2014-2020” oraz środków na działanie „Rolnictwo ekologiczne” w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata

⁵ Okres konwersji jest to przestawienie się na produkcję metodami ekologicznymi.

2014-2020. W ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” PROW 2014-2020 wypłacono łącznie 864 087,5 tys. zł, z tego 549 818,4 tys. zł ze środków unijnych oraz 314 269,1 tys. zł ze środków krajowych. Ponadto, minister rolnictwa w ramach PROW 2014-2020 wdrożył też inne mechanizmy wspierające rolnictwo ekologiczne, wśród których należy wskazać m.in. na: „Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej”, „Inwestycje w środki trwałe”, „Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych” oraz „Tworzenie grup i organizacji producentów” [NIK 2018].

Według Najwyższej Izby Kontroli (NIK) [NIK 2018], wprowadzenie dopłat z budżetu krajowego i unijnego było uznane jako silna strona produkcji ekologicznej, natomiast brak jasnej strategii rozwoju i polityki rolnej, wskazano jako słabą stronę produkcji ekologicznej. Należy więc wnioskować, że system wsparcia powinien promować producentów wytwarzających żywność ekologiczną na rynek oraz przyczyniać się do rozwoju obszarów wiejskich. Za rozwojem rolnictwa ekologicznego w Polsce, z punktu widzenia technik wytwarzania, przemawiają rozdrobniona struktura agrarna i duże zasoby pracy [Komorowska 2014]. Ponadto, gospodarstwa ekologiczne z reguły wzmacniają szeroko pojmowane bezpieczeństwo żywnościowe, zapewniają miejsca pracy i źródło utrzymania dla rodzin rolniczych z nimi związanych oraz sprzyjają żywotności (witalności) wsi [Wrzaszcz, Zegar 2014]. Według Henryka Runowskiego [2009], rolnictwo ekologiczne w dłuższej perspektywie pozostanie źródłem oferty produktów żywnościowych dla większej, ale ciągle ograniczonej części konsumentów, ponieważ znaczna ich część w wyborze produktów żywnościowych kierować się będzie głównie ceną.

Według Grażyny Nachtman [2021], jednym z powodów zmniejszającej się liczby gospodarstw ekologicznych były zastrzone warunki pozyskania dotacji, dotyczących np. gęstości nasadzeń drzew w sadach i jakości sadzonek (w odniesieniu do gospodarstw sadowniczych), co skutkowało po pierwsze, wycofywaniem się z produkcji ekologicznej rolników niespełniających wymaganych kryteriów, a po drugie, wynikało z zweryfikowania przez rolników swojego potencjału produkcyjnego i oceny sytuacji ekonomicznej. Obecnie, podobnie jak wielu innych producentów rolnych, również sadownicy obawiają się zmian, które wynikną z nowej WPR i założeń EZŁ. Według Alberta Katana [2023], strategia Zielonego Ładu może spowodować redukcję produkcji jabłek o 50%, co oznacza upadek 80% gospodarstw. Rolnictwo ekologiczne oznacza poszanowanie zasad, reguł i wymagań [EC 2022, Dz.U. 2022 poz. 1370], które dla niektórych rolników może być wyzwaniem nieosiągalnym.

Celem artykułu jest rozpoznanie możliwości rozwoju oraz trudności, które wynikają z funkcjonowania gospodarstwa, specjalizującego się w ekologicznej produkcji jabłek i przetwórstwie ekologicznym.

MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

Materiał badawczy zebrano na podstawie danych pierwotnych i wtórnych. Dane pierwotne pozyskano na podstawie kwestionariusza wywiadu z właścicielami gospodarstwa z Czernina, zlokalizowanego w województwie pomorskim. Kwestionariusz wywiadu składał się z 19 pytań oraz metryczki. Odpowiedzi na pytania były jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru. Ponadto, w pytaniach wykorzystano skalę od 1 do 5, gdzie 1 – zazwyczaj oznaczało najmniej, nigdy, a 5 – najbardziej, najczęściej. Wywiad przeprowadzono podczas XVI „Festiwalu smaku” w Grucznie, w sierpniu 2022 roku z kilkunastoma wystawcami, wśród których wybrano gospodarstwo Stary Sad – producenta soków jabłkowych – jako studium przypadku. Dane wtórne pozyskano na podstawie przeglądu literatury przedmiotu oraz danych z Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHAR-S). Zastosowano analizę SWOT gospodarstwa oraz przedstawiono strukturę kosztów badanego gospodarstwa rolnego. Wyniki kwestionariusza wywiadu przedstawiono za pomocą metody opisowej oraz graficznej prezentacji danych w formie tabel i wykresów.

CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTWA SADOWNICZEGO W MIEJSCOWOŚCI CZERNIN

Gospodarstwo rolne zlokalizowane jest w miejscowości Czernin, w powiecie sztumskim, w województwie pomorskim. Obejmuje ono obszar 80 ha, w skład którego wchodzi 50 ha przeznaczonych pod uprawę zbóż oraz 30 ha, na których zlokalizowany jest sad (kwatery z sadem starych odmian jabłek – 25 ha oraz wiśni – 5 ha). Pomysł na rozpoczęcie działalności produkcji soków, bazujących na starych odmianach (np. Żłota Reneta) narodził się jesienią 2018 roku po drastycznym spadku cen owoców. Wizji gospodarzy – którzy są pasjonatami zdrowej, ekologicznej żywności – przyświecała chęć kontynuacji tradycji sadowniczej zapoczątkowanej w latach 70. XX wieku. Efektem tego było wpisanie na listę produktów tradycyjnych w województwie pomorskim jabłka o nazwie „Jabłko czernińskie”. Produktami wyróżniającymi Stary Sad są ekologiczny sok jabłkowy z jednorodnych odmian, np. Lobo (opakowanie 3 l) i Cortland (butelka 250 ml) oraz jabłkowy piecyk (butelka 250 ml), przeznaczony do spożycia głównie w okresie jesienno-zimowym, ze względu na składniki o właściwościach rozgrzewających. Poza produkcją soków, działalność obejmuje: sprzedaż jabłek, przetwórstwo i sprzedaż wiśni, sprzedaż przetworzonych wyrobów z jabłek (np. ocet jabłkowy) i innych produktów ekologicznych (np. jabłka suszone) oraz uprawę zbóż. Aktywność sprzedażowa, w tym naturalnych soków jabłkowych, prowadzona jest od początku 2020 roku. Stan zatrudnienia w gospodarstwie to dwóch właścicieli oraz jeden pracownik, a także

sezonowe zatrudnianie osób do pracy przy zbiorach. W ramach działań inwestycyjnych w gospodarstwie pod koniec 2019 roku uruchomiono tłocznię soków, w której produkowane są soki o niepowtarzalnym smaku z jabłek z ekologicznego sadu. Ponadto, wybudowano pawilon handlowy oraz przeprowadzono gruntowne remonty budynku do przetwórstwa, przystosowanego do wymagań SANEPID. Zakupiono również linię do tłoczenia soków, dwa traktory oraz narzędzia do pielęgnacji i zbioru jabłek, w tym platformę sadowniczą.

WYBRANE UWARUNKOWANIA RYNKU JABŁEK EKOLOGICZNYCH

Polska branża sadownicza, bazująca na produkcji jabłek, od wielu lat prężnie rozwija się. Potwierdzeniem tego jest czwarte miejsce Polski w produkcji jabłek na świecie w 2019 roku i pierwsze w Unii Europejskiej (wśród 27 krajów) w 2020 roku [Klepacka, Traczyk 2022]. Zgodnie z wypowiedzią profesora Eberharda Makosza, ciągle zwiększające się zbiory jabłek mogą być spowodowane zarówno nowymi nasadzeniami, jak i wzrostem

Tabela 1. Powierzchnia ekologiczna upraw drzew jabłoni w sadach w Polsce w latach 2008-2020

Lata	Powierzchnia ekologiczna [ha]	Powierzchnia ekologiczna w pełni przekształcona [ha]	Powierzchnia ekologiczna w trakcie konwersji [ha]
2008	4 752	3 556	1 196
2009	4 790	2 781	2 009
2010	14 864	5 708	9 156
2011	25 397	8 778	16 619
2012	35 375	15 224	20 151
2013	35 923	21 361	14 562
2014	31 452	25 158	6 294
2015	22 899	21 824	1 075
2016	12 541	11 172	1 369
2017	5 411	3 974	1 437
2018	6 745	4 438	2 308
2019	8 739	6 179	2 561
2020	7 639	5 949	1 690

Źródło: opracowanie własne na podstawie [FiBL 2022]

poziomu intensywności produkcji. W 2020 roku w Polsce powierzchnia upraw drzew jabłoni ekologicznych wynosiła 8739 ha i była nieporównywalnie niższa do roku 2013, gdy wynosiła 35 923,19 ha [FiBL 2022] (tabela 1). Polskie warunki klimatyczne nie sprzyjają sadownikom w uzyskiwaniu zadowalających plonów corocznie, jednak pomimo tego, zwiększa się wśród nich zainteresowanie produkcją jabłek ekologicznych. Chociaż konwencjonalne zbiory jabłek są większe niż zbiory ekologiczne, jabłka ekologiczne osiągają znacznie wyższe ceny na każdym poziomie łańcucha dostaw – od gospodarstwa do sprzedaży hurtowej i detalicznej. Większa opłacalność wynika z wyższej ceny uzyskiwanej za jabłka ekologiczne, średnio o około 1,27 zł/kg [Brzozowski, Zmarlicki 2021]. Ponadto, jeżeli polski konsument wybiera towar wyprodukowany w Polsce (niezależnie od kraju pochodzenia kapitału jego producenta), to z każdej wydanej złotówki 79 groszy pozostaje w kraju, natomiast gdy kupuje produkt importowany, jest to tylko 25 groszy [Płocharski i in. 2019].

WYNIKI BADAŃ

W artykule wykorzystano wyniki uzyskane na podstawie kilku wybranych pytań zadanych właścicielom gospodarstwa w kwestionariuszu wywiadu. Pierwsze pytanie dotyczyło założeń EZŁ, w ramach którego 25% gruntów rolnych ma być przeznaczonych na rolnictwo ekologiczne. Właściciele gospodarstwa wskazali, że założenie to wydaje się być bardziej zagrożeniem dla gospodarstw ekologicznych niż szansą na ich rozwój. Wskazali, że działania w ramach EZŁ mogą zachęcić rolników do zwiększania obszaru wykorzystywanego na potrzeby rolnictwa ekologicznego oraz zwiększyć rolę produkcji ekologicznej w walce ze zmianą klimatu i utratą różnorodności biologicznej, w tym dzięki zrównoważonemu zarządzaniu zasobami. Jednak założenie to nie przyczyni się do pobudzenia popytu na produkty ekologiczne, przy jednoczesnym zachowaniu zaufania konsumentów.

Opinia ta była potwierdzeniem odpowiedzi na pytanie, dlaczego respondenci przestawili gospodarstwo na produkcję ekologiczną. Za najbardziej istotne przyczyny właściciele uznali ochronę środowiska i jakość produktów (ocena 5) oraz wyższe ceny produktów (ocena 4), natomiast wyższą opłacalność produkcji oceniono najniżej (1), prawdopodobnie ze względu na możliwość mniejszych zbiorów.

Oddzielne pytanie dotyczyło opinii respondentów, z czym konsumenci kojarzą produkty ekologiczne. Najwyżej (5) oceniono: wysoką jakość żywności, żywność bezpieczną o specyficznych walorach smakowych oraz niemasową produkcję. Ponadto, respondenci wskazali na motywację w postaci ułatwionej ścieżki pozyskania dotacji oraz samej chęci przebywania na łonie natury. Najniżej oceniono (1) proces wytwarzania, przetwarzania i prezentacji produktu, który odbywa się w danym regionie oraz długą tradycję wytwarzania i receptury.

Inne pytanie obejmowało wskazania respondentów określające, czym konsumenci kierują się przy zakupie produktów ekologicznych. Najwyżej (5) oceniono: względy zdrowotne, dobrą jakość, wartość odżywczą oraz brak konserwantów. Wsparcie małych i rodzinnych przedsiębiorstw, korzystne ceny oraz łatwa dostępność produktów ekologicznych były ocenione na 3 punkty. Najniżej (1) oceniono tradycję, co wynikało prawdopodobnie z braku rodzinnych tradycji w prowadzeniu gospodarstwa sadowniczego przez rodziców lub dziadków respondentów.

ANALIZA SWOT GOSPODARSTWA STARY SAD

Jedną z koncepcji leżącej u podstaw praktycznie wszystkich propozycji procesu formułowania strategii jest analiza SWOT. W tabeli 2 zaprezentowano możliwości rozwoju oraz trudności, które wynikają z prowadzenia gospodarstwa specjalizującego się w produkcji jabłek. Według właścicieli gospodarstwa, najbardziej znaczące możliwości rozwoju obejmują: poszerzanie asortymentu na bazie jabłek i wiśni, ale także i innych owoców ekologicznych, wyodrębnienie asortymentu o wyższej zyskowności dla zdefiniowanych grup klientów, zacieśnianie współpracy w ramach lokalnych kooperatyw i instytucji samorządowych oraz budowanie partnerskiej sieci dystrybucji. Natomiast trudności dotyczyły głównie sytuacji finansowej, w tym kosztów dzierżawy z KOWR,

Tabela 2. Analiza SWOT gospodarstwa Stary Sad

	POZYTYWNE	NEGATYWNE
	Mocne strony	Słabe strony
	Dla konsumenta	
Wewnętrzne (cechy gospodarstwa)	<ul style="list-style-type: none"> – jednorodność każdego soku, wiele odmian jabłek/soków, różnorodność smaków z przeznaczeniem dla szerokiego grona odbiorców, od najmłodszych do najstarszych, – zdrowy, energetyczny sok <ul style="list-style-type: none"> – potwierdzony badaniami – działanie prozdrowotne, – długie terminy ważności, nawet po otwarciu opakowania, warunki domowe bez chłodzi, – rekomendacje klientów/ekspertów/nagrody/wyróżnienia 	<ul style="list-style-type: none"> – relatywnie krótka historia działania, jeszcze mało znana marka, – asortyment o ograniczonym zróżnicowaniu (pojemność opakowania)

Tabela 2. Cd.

	POZYTYWNE	NEGATYWNE
	Mocne strony	Słabe strony
	Dla producenta	
Wewnętrzne (cechy gospodarstwa)	<ul style="list-style-type: none"> – własny sad, stare odmiany – producent z tradycjami, – rodzinna manufaktura, ciekawa historia marki, czytelne wartości firmy wdrożone w życie, – cechy właścicieli: pasja, pracowitość, otwartość, poświęcenie, zmysł sprzedażowy, umiejętność pokonywania trudności, – pozytywne doświadczenia wychodzenia z kryzysów, – sprzedaż bezpośrednia do świadomej grupy odbiorców, – rosnąca rozpoznawalność – ciekawa szata graficzna oferty – logo, broszura, Internet/FB – kontrola jakości na każdym etapie produkcji (własna tłocznia/produkcja), – produkt i proces – certyfikat ekologiczny, „żywa woda” 	<ul style="list-style-type: none"> – niedoprecyzowana grupa docelowa odbiorców, brak badań marketingowych z zakresu oczekiwań konsumentów i ich potrzeb produktowych (asortymentowych), – regionalny zasięg, – mała liczba odbiorców, – brak dogłębnej analizy kosztów (firmy i produktów), – koszty i intensywność prac produkcyjnych, – ograniczone zasoby finansowe na sprzedaż i marketing, – wysokie koszty bieżące w wyniku poczynionych inwestycji, – logistyka – koszty dostaw kurierem lub własne, – ograniczone zasoby ludzkie, – słabo eksponowana/promowana certyfikacja ekologiczna i wykorzystanie technologii wody strukturyzowanej „żywa woda”
	Szanse	Zagrożenia
	Dla konsumenta	
Zewnętrzne (cechy otoczenia)	<ul style="list-style-type: none"> – rosnąca świadomość i zainteresowanie ekologicznymi produktami, w konsekwencji zdrowym odżywianiem, – produkty lokalne wartością dodaną dla klientów 	<ul style="list-style-type: none"> – w okresach kryzysu – statystyczni klienci detaliczni ograniczają zakupy, kierując się ceną
	Dla producenta	
	<ul style="list-style-type: none"> – dofinansowania (kooperatywy, strategia „from farm to fork”), – wojewódzkie i lokalne zainteresowanie promocją firm z regionu – wsparcie finansowe, lobbying 	<ul style="list-style-type: none"> – procedura i koszty dzierżawy – ryzyko wypowiedzenia umowy, – kryzys energetyczny – wysokie koszty i dostępność energii, – atrakcyjność rynku/erozja marży

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji pozyskanych z kwestionariusza wywiadu

które zdaniem respondentów, mogą przyczynić się do całkowitej utraty sadu i dalszych możliwości funkcjonowania lub rozwoju gospodarstwa. Respondenci są osobami zdeterminowanymi, ze względu na doświadczenia, które zdobyli podczas gospodarowania sadem przez ostatnie kilka lat. Zajęli się tym sadem w sposób świadomy oraz wiedzą, jak go zagospodarować i rozwinąć. Niestety nie jest to własna posiadłość – „ojcowizna”. Koszty dzierżawy nie zostały dobrze przeanalizowane pod kątem ryzyka, co doprowadziło do trudnej sytuacji finansowej. Uwarunkowania te, mogą być jednak podstawą dla lepszego i skuteczniejszego rozwoju ich wizji i biznesu na przyszłość. Potrzebna jest pomoc organizacji rządowych, aby uporać się z trudnościami, których rozwiązanie umożliwi im kontynuowanie gospodarowania sadem, również w myśl założeń EZŁ i rodzimej strategii w tym zakresie.

EKONOMICZNE UWARUNKOWANIA GOSPODARSTWA

W ramach aktywności prosprzedażowych właściciele Starego Sadu prowadzą akcje promocyjne i edukacyjne w zakresie tematyki ekologicznej żywności, zarówno dla władz lokalnych, jak i szkół oraz przedszkoli. Natomiast sprzedaż bezpośrednia oparta jest na udziale w okazjonalnych i cyklicznych bazarach, głównie zdrowej i ekologicznej żywności: w Tczewie, Gdańsku, Olsztynku i Grucznie. Owocem uczestnictwa w tego typu przedsięwzięciach są wyróżnienia, np. za najlepsze gospodarstwo ekologiczne w województwie pomorskim w 2022 roku, w konkursie „Na Smak roku 2022”, w kategorii „Soki”, za sok jabłkowy Złota Reneta. Sprzedaż stacjonarna prowadzona jest we własnym sklepiku w Czerninie, przez Internet (aktywniej szczególnie w okresie pandemii), przez lokalne kontakty i polecenie innych osób. W ramach dystrybucji hurtowej podejmowane są próby współpracy z HoReCa.

W 2022 roku (czyli w trzecim roku funkcjonowania działalności) na wyniki sprzedaży w gospodarstwie w dominującej części składała się sprzedaż zbóż. Proporcje wielkości udziału sprzedaży zbóż w stosunku do ogólnie rozumianej sprzedaży jabłek oceniano na poziomie od 45 do 55% i miała ona charakter malejący, z korzyścią dla wzrostu sprzedaży produktów przetworzonych. Sprzedaż zbóż odbywa się przez wielkie firmy zbożowe, bezpośrednio do elewatorów. Natomiast sprzedaż soków i produktów przetworzonych z jabłek realizowana jest do odbiorców indywidualnych przez sprzedaż bezpośrednią (jarmarki, eventy, własny punkt sprzedaży, Internet). Sprzedaż bezpośrednia wykonywana jest przez właścicieli gospodarstwa. Należy podkreślić, że sprzedaż przez dystrybutorów i partnerów, a także do segmentu HoReCa, jest wciąż na bardzo niskim poziomie – łącznie w latach 2020-2022 stanowiła odpowiednio 12-14% sprzedaży produktów przetworzonych (bez sprzedaży zbóż). W tabeli 3 zaprezentowano kalkulację działalności ekologicznej na tle kompleksowej działalności Starego Sadu w latach 2020 i 2022.

Tabela 3. Działalność ekologiczna (sady i przetwórstwo) na tle kompleksowej działalności Starego Sadu w 2020 i 2022

Wyszczególnienie	2020	2022
Wpływy z całego gospodarstwa (konwencjonalne + eko)	%	
– wartość sprzedaży rolniczej/konwencjonalnej	53	47
– wartość sprzedaży EKO (przetwórstwo)	19	29
– dotacje	28	24
Ogółem	100	100
Koszty z całego gospodarstwa (konwencjonalne + eko)	%	
– wydatki na produkcję roślinną	33	39
– wydatki pozostałe	67	61
Ogółem	100	100
Koszty (bez dzierżawy) z całego gospodarstwa (konwencjonalne + eko) w odniesieniu do wpływów	%	
– wydatki na produkcję roślinną	20	19
– wydatki pozostałe	40	31
Koszty dzierżawy całego gospodarstwa (konwencjonalne + eko) w odniesieniu do wpływów	85	143
Wpływy z ekologicznej części gospodarstwa	%	
– wartość sprzedaży EKO (przetwórstwo)	66	77
– dotacje EKO	34	23
Ogółem	100	100
Koszty z ekologicznej części gospodarstwa	%	
– wydatki na produkcję roślinną EKO (sad)	29	33
– wydatki pozostałe EKO*	71	67
Ogółem	100	100
Koszty (bez dzierżawy) z ekologicznej części gospodarstwa w odniesieniu do wpływów EKO	%	
– wydatki na produkcję roślinną EKO (sad)	28	21
– wydatki pozostałe EKO*	69	41
Koszty dzierżawy terenu EKO w odniesieniu do wpływów EKO	91	120

Tabela 3. Cd.

Wyszczególnienie	2020	2022
* Wydatki pozostałe EKO	%	
– paliwo, energia, media	21	28
– remonty	21	2
– ubezpieczenia	11	9
– siła robocza	21	22
– marketing, opakowania, inne	26	39
Ogółem	100	100
* Wydatki pozostałe w odniesieniu do sprzedaży EKO	%	
– paliwo, energia, media	15	14
– remonty	15	1
– ubezpieczenia	7	4
– siła robocza	15	11
– marketing, opakowania, inne	18	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariusza wywiadu

Z dotychczasowej działalności gospodarstwa wynika, że całkowite koszty działalności przewyższają wartość przychodów ze względu na koszty dzierżawy. Umowa dzierżawy obejmuje całość gospodarstwa: pola uprawne, sad i budynki gospodarcze. Należność z tytułu czynszu dzierżawnego określonego w umowie dzierżawy ustala się jako iloczyn ilości pszenicy wyrażonej w decytonach i wartości pieniężnej jednej decytony pszenicy, określonej na podstawie średniej krajowej ceny skupu pszenicy wskazanej w obwieszczeniu Prezesa GUS, w półroczu roku kalendarzowego poprzedzającym termin płatności czynszu⁶. Pierwsze lata funkcjonowania w obliczu dokonanych remontów i inwestycji oraz nadejścia pandemii uniemożliwiły terminowe zapłaty za czynsz dzierżawny. Zamknięcie 2022 roku odbyło się przy wysokim zadłużeniu względem KOWR, na poziomie przewyższającym 200% przychodów.

⁶ Zgodnie z art. 39a ust. 4 ustawy z 19 października 1991 roku o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa [Dz.U. 2022, poz. 514] i obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 7 lutego 2022 roku [Dz.U. 2022, poz. 514], należność z tytułu czynszu określonego w umowie jako równowartość pieniężna odpowiedniej ilości pszenicy, ustala się na podstawie średniej krajowej ceny skupu pszenicy w półroczu roku kalendarzowego poprzedzającym termin płatności czynszu [PIR 2022].

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Po dokonanej analizie struktury kosztów oraz analizie SWOT nasuwają się pewne pytania i przemyślenia, które należałoby zadać lub przyjąć jako dalsze kroki i strategie działania gospodarstwa w przyszłości.

Po pierwsze, jak zabezpieczyć miejsce produkcji/posiadanie sadu? Gospodarstwo funkcjonuje na gruntach dzierżawionych, które stanowią najwyższy udział w kosztach całkowitych gospodarstwa. Czy wydłużenie okresu dzierżawy o zmniejszonym lub zoptymalizowany zakresie lub prolongaty są możliwym rozwiązaniem dla gospodarstwa? Jeśli tak, czy uda się pozyskać wsparcie ze środków unijnych, krajowych, wojewódzkich lub samorządowych?

Po drugie, jakie są możliwości zwiększenia sprzedaży z wykorzystaniem 4P (ang. *produkt, price, place, promotion*)? Czy zwiększenie sił sprzedażowych, koncentracja na wybranych i/lub nowych odbiorcach będzie wystarczająca? Czy wyodrębnienie marki/asortymentu „Exclusive” – o specjalnym *design*, w tym opakowania „zero waste”, jest rozwiązaniem nowatorskim? Jakie są możliwości systematycznego wzrostu sprzedaży w wybranych kanałach dystrybucyjnych, uwzględniających poszerzenie zasięgu geograficznego? Czy przyjęta polityka cenowa/marżowa nie powinna ulec rewizji?

Po trzecie, jak poprawić wsparcie marketingowe? W jaki sposób dokonać rozpoznania oczekiwań klientów, szczególnie strategicznych klientów? Jakie narzędzia zastosować? Skąd pozyskać źródło finansowania na realizację tego celu?

Wnioski z przeprowadzonego kwestionariusza wywiadu wskazują, że działania w ramach EZŁ mogą zachęcić rolników do zwiększania obszaru wykorzystywanego na potrzeby rolnictwa ekologicznego oraz mogą zwiększyć rolę produkcji ekologicznej w walce ze zmianą klimatu i utratą różnorodności biologicznej, w tym dzięki zrównoważonemu zarządzaniu zasobami. Jednak założenie to nie przyczyni się do pobudzenia popytu na produkty ekologiczne przy jednoczesnym zachowaniu zaufania konsumentów. Najważniejsza dla producenta jest maksymalizacja plonu, a tym samym jak największa efektywność ekonomiczna. Nie jest to możliwe bez stosowania chemicznych środków ochrony roślin, co może przyczynić się do degradacji środowiska i nie pozostaje bez wpływu na stan zdrowia człowieka. Sadownicy, w związku z wycofywaniem z rynku znanych substancji aktywnych i planowanym dalszym ograniczaniem stosowania środków ochrony roślin, wątpią czy możliwe będzie dalsze prowadzenie skutecznej ochrony i zapewnienie wysokiej jakości owoców, również w okresie przechowywania. Co więcej, na przykładzie badanego gospodarstwa można wnioskować, że dla grupy gospodarstw, które rozpoczynają produkcję ekologiczną i gospodarują na gruntach dzierżawionych, największą przeszkodą jest sytuacja finansowa wynikająca nie z kosztów ponoszonych na produkcję roślinną lub z innych kosztów (paliwo, remonty, ubezpieczenia, siła robocza), ale z kosztów dzierżawy, które przewyższają znacząco poziom przychodów, przez co przyczyniają się do braku możliwości funkcjonowania i rozwoju gospodarstwa.

BIBLIOGRAPHY

- Adamski Mariusz, Łukasz Pronobis, Zbigniew Dworecki. 2012. Analiza efektywności gospodarowania oraz poziomu technicznego wybranego gospodarstwa ekologicznego (Effectiveness analysis of the management and the level of the technical model ecological agricultural farm). *Technika Rolnicza, Ogrodnicza, Leśna* 6: 1-3.
- Brzozowski Piotr, Krzysztof Zmarlicki. 2021. *Ekonomiczne aspekty produkcji i rynek jabłek ekologicznych* (Economic aspects of production and the organic apples market). Skierniewice: InHort Instytut Ogrodnictwa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- CE (Consilium Europa). 2020. *Strategia „Od pola do stołu”* (From farm to fork), <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/from-farm-to-fork/>, access: 10.12.2022.
- EC (European Commission). 2022. *Becoming an organic farmer*, https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/becoming-organic-farmer_en, access: 12.12.2022.
- Eurostat. 2022. *Satystyka rolnictwa ekologicznego* (Organic farming statistics). https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Organic_farming_statistics&action=staterp-seat&lang=pl, access: 10.12.2022.
- FiBL. 2022. *Area data for selected crops*, https://statistics.fibl.org/europe/selected-crops-europe.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=96710f0ac31a05da8be8f59099f824eb, access: 10.12.2022.
- GIJHAR-S (Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality). 2021. *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2019-2020* (The report on organic farming in Poland in 2019-2020), ed. Izabela Zdrojewska. Warszawa: GIJHAR-S.
- Katana Albert. 2023. *Spadek produkcji jabłek w Polsce. Czeka nas upadek 80% gospodarstw* (Decrease in Apple production in Poland. We are facing a collapse of 80% farms). https://www.sadyogrody.pl/owoce/101/spadek_produkcji_jablek_w_polsce_czeka_nas_upadek_upadek_80_proc_gospodarstw,33514.html, access: 12.02.2023.
- Klepcka Anna M., Radosław Traczyk 2022. Możliwości rozwoju gospodarstwa sadowniczego ze szczególnym uwzględnieniem elementów logistycznych. *Annals PAAAE XXIV* (4): 116-132.
- Komorowska Dorota. 2014. Prawidłowości rozwoju rolnictwa a rozwój współczesnego rolnictwa (Regularity of the development of agriculture and the development of modern agriculture). *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego* 14 (3): 98-110.
- Matyka Mariusz, Walenty Poczta, Adam Czerniak, Wawrzyniec Czubak i in. 2021. *Wpływ Europejskiego Zielonego Ładu na polskie rolnictwo. Raporty Polityki Insight 2021* (The impact of the European Green Deal on Polish agriculture. Polityka Insight 2021 reports). Warszawa: Polityka Insight Sp. z o.o. DOI: 10.13140/RG.2.2.35624.49922/1.
- Nachtman Grażyna. 2021. Rolnictwo ekologiczne w Polsce wobec działań na rzecz jego rozwoju (Organic farming in Poland and activities undertaken for its development). *Wiadomości Statystyczne* 66 (07): 24-43. DOI: 10.5604/01.3001.0015.0352.
- NIK (Najwyższa Izba Kontroli, Supreme Chamber of Control). 2018. *Informacja o wynikach kontroli. Wspieranie Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego*. KRR.430.007.201 (Information on the inspection results. Supporting the Development of Organic Agriculture). Warszawa: NIK, Department of Agriculture and Rural Development.

- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 lutego 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa* (Announcement of the Marshal of the Sejm of the Republic of Poland of February 7, 2022 on the announcement of the consolidated text of the Act on the management of agricultural real estate of the State Treasury). Journal of Laws, 2022, item 514.
- PIR (Pomorska Izba Rolnicza, Pomeranian Chamber of Agriculture). 2022. *Wzrost cen pszenicy a umowy dzierżawy nieruchomości wchodzących w skład ZWRSP* (Increase in wheat prices and lease contracts for real estate belonging to Agricultural Property Stock of the State Treasury), https://www.pir.home.pl/aktualnosci.php?art=4485&wzrost_cen_pszenicy_a_umowy_dzierzawy_nieruchomosci_wchodzacych_w_sklad_zwrsp, access: 10.12.2022.
- Płocharski Witold, Monika Mieszczakowska-Frać, Krzysztof Rutkowski, Dorota Konopacka. 2019. *Tradycyjne i innowacyjne kierunki zagospodarowania jabłek w Polsce* (Traditional and innovative directions of apple development in Poland). Skierniewice: Instytut Ogrodnictwa.
- Prandecki Konrad, Wioletta Wrzaszcz, Marek Zieliński. 2021. Environmental and climate challenges to agriculture in Poland in the context of objectives adopted in the European Green Deal strategy. *Sustainability* 13 (18): 10318. DOI:10.3390/su131810318.
- Runowski Henryk. 2009. Rolnictwo ekologiczne. Rozwój czy regres? (Organic farming. Process or regress?). *Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G* 96 (40): 182-193.
- Sadownictwo.com.pl. 2022. *Ograniczenia stosowania nawozów i ŚOR* (Restrictions on the use of fertilizers and plant protection products), <https://www.sadownictwo.com.pl/ograniczenia-stosowania-nawozow-i-srodkow-ochrony-roslin>, access: 10.02.2023.
- Szymańska Magdalena. 2021. *Jak Europejski Zielony Ład wpłynie na rolnictwo?* (How the European Green Deal will affect agriculture?) <https://www.tygodnik-rolniczy.pl/articles/pieniadze-i-prawo/jak-europejski-zielony-ad-wpynie-na-rolnictwo-raport/>, access: 10.12.2022.
- Śliwowska Ewa Katarzyna. 2011. Rolnictwo ekologiczne na Podlasiu (Organic agriculture in Podlasie). *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*. XIII (4): 171-175.
- Ustawa z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa* (Act of 19 October 1991 on the management of agricultural real estate of the State Treasury). Journal of Laws, 1991.107.464.
- Ustawa z dnia 23 czerwca 2022 roku o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej* (Act of June 23, 2022 on organic farming and organic production). Journal of Laws, 2022. item 1370.
- Wiśniewski Paweł, Renata Marks-Bielska. 2022. Znaczenie realizacji Europejskiego Zielonego Ładu dla polskiej wsi i rolnictwa. [W] *Polska wieś 2022. Raport o stanie wsi* (The importance of the implementation of the European Green Deal for the Polish countryside and agriculture. [In] Polish countryside 2022. Report on the condition of the countryside), eds. Jerzy Wilkin, Andrzej Hałasiewicz, 119-132. Warszawa: Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa.
- Wrzaszcz Wioletta. 2022. Development of organic farming and its environment in Poland in the light of the European Green Deal challenges. *Annals PAAAE* XXIV (2): 109-122.
- Wrzaszcz Wioletta, Józef S. Zegar. 2014. Gospodarstwa ekologiczne w latach 2005-2010 (The organic farms in the years 2005-2010). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*: 339 (2): 39-58.

SELECTED ASSUMPTIONS OF THE EUROPEAN GREEN DEAL
AND POSSIBILITIES OF DEVELOPMENT
OF A CONVENTIONAL AND ORGANIC FARM

Key words: conventional-organic farm, organic orchard, organic apple juice,
interview questionnaire, European Green Deal

ABSTRACT. This article aims to identify development opportunities and barriers for a farm specialising in organic apple production and processing. Primary data was based on an interview questionnaire with the owners of a farm in Czernin, located in the Pomorskie Voivodship. The interview was conducted during the 16th “Festival of Taste” in Gruczno in August 2022. Secondary data was derived from a literature review and data from the Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality. This study used a SWOT analysis of the farm under study and presented its cost structure. Some of the conclusions drawn from the interview questionnaire indicate that action under the European Green Deal (EGD) can encourage farmers to increase the area used for organic farming and increase the role of organic production in the fight against climate change and biodiversity loss, including through sustainable management of resources. However, the results of the costs analysis showed that the biggest obstacle is the financial situation, resulting from the cost of the land lease but not the costs incurred for plant production or other costs, i.e. fuel, repairs, insurance, labor, etc. The cost of the lease significantly exceeded the level of income, which contributes to the lack of operation and development of the farm. Despite the support system that promotes producers producing organic food to the market and contributes to the development of rural areas, the assumptions of the EGD in achieving the level of 25% of land for organic production by 2030 may be difficult to accomplish.

AUTHOR

ANNA M. KLEPACKA, PHD HAB.

ORCID: 0000-0002-2828-5429

Warsaw University of Life Sciences – SGGW

Institute of Economics and Finance

e-mail: anna_klepacka@sggw.edu.pl

Proposed citation of the article:

Klepacka Anna M. 2023. Wybrane założenia Europejskiego Zielonego Ładu a możliwości rozwoju gospodarstwa konwencjonalno-ekologicznego. *Annals PAAAE XXV* (1): 108-123.